

04/2019

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

04/19

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS) –
scientific journal of legal sciences founded
by University of Göttingen (Germany)
with the purpose of knowledge sharing between
Western and Eastern Europe.

Publisher:

Doctor of Juridical Sciences, Professor Thomas Mann, Institute of Public Law,
Administrative Law Department, University of Göttingen.

Editorial board:

Dr. jur. **Bernhard Schloer** – Übersetzung der Zusammenfassung München

Bastian Lorenz – Layout, Bearbeitung & Druck

Partners

Netzwerk Ost-West

Rechtsdialog.org

www.uni-goettingen.de/reos

04/2019

ISSN 2199-6245

ReOS 04 / 2019

Inhaltsverzeichnis

Estoppel in civil judicial proceedings of Ukraine <i>Andronov Ihor, Andronova Viktoriia</i>	5
The procedure of ratification of international treaties as a component of the mechanism of creation of criminal legislation of Ukraine <i>Babanina Viktoria</i>	10
Legal protection of land of agricultural purpose in Ukraine <i>Baboi Anna</i>	15
The legal status of the consumer as a participant of civil legal relations <i>Banasevych Iryna</i>	20
Criminal and legal protection of intellectual property rights in Ukraine: conceptual background and identification of the concept <i>Bolotina Anna</i>	25
Nietzsche, perspectivism, feminism and human rights: hidden connection <i>Bocharov Dmytro</i>	29
Content and concept of management relationships in the security sector system Ukraine <i>Goncharenko Ganna</i>	34
The quality of the law as a determining component of the rule of law <i>Guyvan Petro</i>	39
Limits of judicial discretion in sentencing <i>Davydovych Iryna</i>	44
Administrative services in Ukraine: concepts and signs <i>Zaichko Konstantyn</i>	49
Staffing of the judiciary in Ukraine and Europe: a comparative legal aspect <i>Inozemtseva Kateryna</i>	54
Constitutional complaint in the system of the national mechanism of protection of the rights of participants in criminal proceedings in Ukraine <i>Ivanov Mykhailo</i>	58
Legal tradition and legal culture: the relation of concepts <i>Koba Mariia</i>	63
Information and analytical activity of public entities administration in the field of road safety in Ukraine <i>Koller Yurii</i>	67
Normative-project activity: questions of theory and practice <i>Kornienko Victoria</i>	71
Legal support of counteraction of war propaganda in Ukraine <i>Koruts Uliana</i>	76
Organizational and legal aspects of agreement on the establishment of a joint investigation team <i>Krasnoborova Myroslava</i>	80
Land use mediation vs. litigation process involving land issues: what should prevail in modern world? <i>Kucherova Mariia</i>	84

Territorial scope of the European Union legislation on the protection of personal data: from Lindqvist to Google LLC through Google Spain cases <i>Luzan Tetiana</i>	88
The spheres of the law language usage <i>Liashuk Andriy</i>	93
Implementation of the key principles and provisions, outlined in the ECHR judgments, in law-making process: practices in Ukraine and EU member states <i>Mytnyk Olena</i>	98
Madrid Convention 1980: the importance for the legal regulation of the European transfrontier cooperation <i>Mirzoev Rufat</i>	103
Criminal responsibility for military power inactivity: international aspects and foreign experience <i>Nadoiev Arthur, Pavlenko Tetiana</i>	108
Guarantees of the right to freedom of creativity in Ukraine <i>Opolskaya Natalia</i>	113
Forensic and expert activity: content and specific features <i>Ostropilets Andrii</i>	118
Problems of special criminological and individual prevention of violent crime of military personnel <i>Pashchenko Yevhen</i>	123
“Waiver of an obligation”, “waiver of a contract” and “abrogation of a contract” as causes for termination of subjective civil rights <i>Pohrebniak Volodymyr</i>	128
Some issues of improving the system of public administration subjects in the field of protecting environment in Ukraine <i>Polubatko Viktoriia</i>	132
The essence of interpretation in legal hermeneutics <i>Remizova Olesia</i>	137
Acts of social dialogue as European Union’s labour law sources <i>Rym Olena</i>	140
Legal regulation of relations in cyberspace <i>Roller Viktoriia</i>	145
Current trends in the development of employment relationships in the context of digital transformation of society <i>Sereda Olena</i>	150
Conclusion, amendment and termination of the license agreement under the civil law of Ukraine <i>Smorodyna Alla</i>	155
The formation of a new consumer rights paradigm (to the formation of “consumer law”) <i>Stankova Irina</i>	160
Topical issues of legal support of cybersecurity of Ukraine <i>Tarasyuk Anatoliy</i>	164
Political impartiality as a principle of diplomatic service of Ukraine: legislative regulation and approaches to understanding <i>Fedchyshyn Serhii</i>	168
On the issue of the determination of the genetic and special objects of crime provided in art. 360 of the Criminal Code of Ukraine <i>Yurikov Oleksandr</i>	173
Main features of formation and development of rights to freedom of movement and free choice of residence on the lands of modern Ukraine <i>Yablunovskaya Kateryna</i>	178

Estoppel in civil judicial proceedings of Ukraine**Andronov Ihor**

*Doctor of Juridical Science, Associate Professor,
Professor of the Department of Civil Procedure
of the National University "Odesa Law Academy", Ukraine*

Andronova Viktoriia

*Candidate of Juridical Science,
Associate Professor of the Department of Labor and Social Security Law
of the National University "Odesa Law Academy", Ukraine*

This scholarly article describes the estoppel law institute formed in English case law and subsequently accepted by other Anglo-Saxon law families and borrowed by international law. Estoppel was seen as a possible tool to counteract the abuse of civil procedural rights by the participants in a civil process.

It is established that the concept of *venire contra factum proprium*, that is, the prohibition of contradictory behavior of participants in legal relationships as the basic idea of the principle of estoppel is gradually being accepted by the civil procedural legislation of Ukraine and the jurisprudence, which can be considered as a positive phenomenon, since it indicates a gradual awareness and a deeper understanding of the content of the principle of good faith by the judges and the directions of its practical application.

It is proved that the doctrine of estoppel has not to this date been properly disseminated in legal science and is enshrined in the civil procedural law of Ukraine, and therefore it is premature to assert the existence of an estoppel in Ukrainian civil procedural law. The Ukrainian legislation does not contain general signs of contradictory behavior, does not define it as a type of abuse of law and does not indicate its association with violation of the principle of good faith. However, both substantive and procedural legislation of Ukraine have separate provisions that provide reasonable consistency in the actions of participants in legal relationships and prevent contradictory behavior.

It is concluded that domestic procedural law (as well as substantive law) does not require borrowing of the case law of English case law, which are of a casuistic nature, and are created to solve particular problems of law enforcement in common law. At the same time, the general principle of the prohibition of contradictory behavior of participants in legal relations, as the basic idea, which is the basis of virtually every estoppel, and is a component of the general principle of good faith, must necessarily be enshrined in legislation as one of the ways of counteracting the procedural unfairness of participants in the judicial process.

Естопель у цивільному судочинстві України**Андронов Ігор Володимирович**

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія», Україна*

Андронova Вікторія Артурівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія», Україна*

Вступ

У нормах оновленого Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України закріплено принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами (п. 11 ч. 3 ст. 2 ЦПК України), який фактично є відображенням у нормах цивільного процесуального законодавства загальноправового принципу добросовісності. У зв'язку з цим серед українських науковців та практикуючих юристів

активізувалась дискусія щодо напрямів протидії зловживанню цивільними процесуальними правами з боку учасників судового процесу¹.

Одним із таких можливих напрямів є використання доктрини *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), яка останнім часом отримала широке застосування у практиці

¹ Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії : матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 року). Одеса : Фенікс, 2015. 90 с.

Верховного Суду. Такий напрям розвитку судової практики в юридичних джерелах доволі влучно охарактеризовано твердженням про те, що в спорі духу закону з буквою все частіше починає перемагати дух². Тобто суди поступово відходять від буквального тлумачення норми закону під час вирішення спорів, все частіше оцінюючи дії учасників спору на відповідність правовим принципам, таким як справедливість, розумність та добросовісність, що вкладається у загальний напрям руху судової практики від принципу законності (у його радянському розумінні як єдиної основи діяльності судів) до принципу верховенства права.

Вказане призвело до появи в юридичних джерелах тверджень низки науковців та юристів-практиків про те, що українські суди застосовують естопель – юридичну конструкцію, властиву для країн common law. Утім, таке твердження викликає закономірні сумніви в його правильності, адже естопель – це доволі специфічна юридична конструкція, яка не властива для країн романо-германської правової сім'ї.

Проблеми процесуальної недобросовісності та протидії зловживанню процесуальними правами були предметом наукового дослідження багатьох учених. Однак із зрозумілих причин вітчизняні науковці та науковці інших пострадянських країн приділяли мало уваги дослідженню естопелі як засобу протидії процесуальній недобросовісності. Окремі питання даної проблематики піднімалися у працях таких учених та юристів-практиків як: Д. Богданов, Н. Загорняк, Н. Зайцева, А. Кохан, І. Лукашук, А. Мануїлова, А. Паркулаб, С. Погребняк, Ж. Седова, І. Томаров та ін. Однак проблема правомірності застосування процесуального естопелі як засобу протидії процесуальній недобросовісності учасників цивільного процесу остаточно вирішена не була.

Мета статті – оцінка правомірності твердження про наявність у цивільному процесуальному праві України так званого «процесуального естопелі» як засобу протидії зловживання цивільними процесуальними правами, яке нерідко проявляється у формі суперечливої поведінки учасників судового процесу.

Виклад основного матеріалу

Естопель (estoppel) як правовий інститут був сформований в англійському прецедентному праві, в подальшому сприйнятий іншими країнами англо-саксонської правової сім'ї та запозичений міжнародним правом (наприклад, ст. 45 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р.). Походження самого терміна «estoppel» пов'язують з англійським словом «estop», що озна-

чає «позбавити права заперечувати». В юридичній літературі висловлено думку, що етимологічно слово «estoppel» пов'язане з давньофранцузьким словом «estoupail», що означає «пробка», «заглушка»³ у значенні зупинення чогось, що рветься назовні. Вважається, що це слово було привнесене норманами в часи, коли англійські судові процеси відбувались на норманському діалекті французької мови⁴. Естопелі зустрічаються в найдавніших пам'ятках англійського права.

Традиційно естопель розглядається як правовий принцип, дія якого спрямована на перешкоджання недобросовісній поведінці учасників правовідносин. Тобто естопель, по суті, є одним із проявів загальноправового принципу добросовісності. Він ґрунтується на постулаті про те, що ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці (non concedit venire contra factum proprium).

У загальному праві дослідники нараховують велику кількість естопелів. Водночас науковці виділяють три основні типи естопелі: estoppel by record; estoppel by deed; estoppel in pais⁵.

Estoppel by record ґрунтується на доктрині res judicata та не дозволяє стороні судового процесу повторно піднімати в суді вже вирішене питання. Фактично estoppel by record є близьким до давньоримського exceptio rei judicatae, а також таких відомих у вітчизняній доктрині цивільного процесуального права властивостей рішення суду, що набрало законної сили, як виключність та преюдиціальність.

Estoppel by deed перешкоджає правонадавачеві за юридичним актом (правочином) заперечувати обставини, що стверджуються ним у цьому акті (правочині), на шкоду інтересам правонабувача. Так, особа не може заперечувати законність передачі прав на майно іншій особі, посилаючись на те, що на момент передання вона ще не була власником цього майна (а отримала його лише згодом), якщо вона під час вчинення правочину стверджувала про наявність у неї всієї повноти прав на майно. Як свідчить судова практика, суть цієї доктрини полягає не в захисті інтересів особи, яка покладається на обіцянку власника, а в тому щоб запобігти відмові власника від уже зробленої обіцянки, як тільки він зможе її виконати⁶.

Estoppel in pais (estoppel by conduct; equitable estoppel) перешкоджає особі А заперечувати певний стан речей на шкоду інтересам особи Б, якщо попе-

² Паркулаб А. Доктрина venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки) в судовій практиці. URL: [https://protocol.ua/ru/doktrina_venire_contra_factum_proprium_\(zaboroni_superechliivoi_povedinki\)_v_sudoviy_praktitsi/](https://protocol.ua/ru/doktrina_venire_contra_factum_proprium_(zaboroni_superechliivoi_povedinki)_v_sudoviy_praktitsi/)

³ Guoqing L. A comparative study of the doctrine of estoppel: a civilian contractarian approach in China. *Canberra Law Review*. (2010). 1. URL: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/CanLawRw/2010/5.pdf>

⁴ Cartwright J. Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2006. December. Vol. 10.3. URL: <http://www.ejcl.org/103/art103-6.pdf>

⁵ Lindgren K. Estoppel in contract. *UNSW Law Journal*. 1989. Vol. 12. № 1. P. 153.

⁶ The Pennsylvania Supreme Court: case of Shadden v. Anadarko E. & P. Co., L.P. 136 A.3d 485 (Pa. 2016). URL: <http://www.pacourts.us/assets/opinions/Supreme/out/J-7-2016mo%20-%201026001976746456.pdf?cb=1>

редньо особа А своїми твердженнями, діями чи бездіяльністю (мовчазною згодою) створила в особи Б переконання в правомірності існування такого стану речей. На відміну від двох попередніх, цей тип естопель ґрунтується не на документах, а на поведінці особи, яка фактично має доказове значення для встановлення обставин, на які сторони посилаються в обґрунтування своїх прав⁷.

До цього типу естопель можна, наприклад, віднести *estoppel by silence*, що позбавляє особу можливості подавати заперечення, якщо вона мала право та можливість зробити це раніше, однак протягом певного часу цього не робила, і таке мовчання ставить іншу особу в невігідне становище. Вітчизняне право має аналог – принцип мовчазної згоди.

Також серед найбільш відомих естопель цього типу в англійському праві є *proprietary estoppel*, що застосовується в речово-правових відносинах з нерухомістю, та *promissory estoppel*, який застосовується в договірних відносинах.

Якщо розглядати можливість запозичення англійського естопель до вітчизняної правової системи, то основною проблемою у вирішенні даного завдання, про що справедливо відзначалося в юридичній літературі⁸, є його казуїстична природа. Естопель створювалися судами для вирішення конкретних проблем правозастосування, є органічною складовою частиною *common law* та в їхньому чистому вигляді не можуть бути застосовані в континентальному праві. В англійській юридичній літературі естопель влучно порівнюють із будинком, який має багато кімнат, і хоча всі вони знаходяться під одним дахом, ви не можете бути впевнені, що те, що ви знайшли в одній з них, ви знайдете і в інших⁹. Тобто, породжені спільною ідеєю, всі естопель застосовуються по-різному: одні використовуються як підстава для пред'явлення позову, інші – як правило судового доказування, треті – як спосіб захисту проти позову тощо.

Утім, концепція *equitable estoppel*, по суті, є універсальною, а покладена в її основу ідея недопустимості суперечливої поведінки учасників правовідносин, запозичена міжнародним правом, застосовується й у деяких країнах романо-германської правової сім'ї. У цих країнах дана доктрина називається по-іншому, хоча має подібний зміст: у Німеччині це «доктрина втрати права» (*rechtsverwinkung*), в Італії – концепція «захисту легальних очікувань» («*legittimo affidamento*»), у Франції – «відмова, що мається на увазі» («*renunciation implicite*»)¹⁰.

На відміну від країн Західної Європи та США, в Україні лише в загальному вигляді закріплено принцип добросовісності та заборону зловживання правом, а такий засіб забезпечення дотримання цього принципу, як естопель чи аналогічний йому принцип або концепція, ні в законодавстві, ні на доктринальному рівні не отримав поширення. Українське законодавство не містить загальних ознак суперечливої поведінки, не визначає її як різновид зловживання правом та не вказує на її зв'язок з порушенням принципу добросовісності.

Утім, категорії «справедливість» та «добросовісність» мають універсальний характер, а тому їхній зміст на сучасному етапі розвитку людської правової культури сприймається схожим чином у різних країнах. Порушення даних принципів відчувається людиною інтуїтивно. Засоби протидії їх порушенню закладаються в законодавство кожної демократичної держави незалежно від рівня розробленості складників змісту даних принципів. Не останнє місце в даному процесі має й поступова конвергенція правових систем різних країн, запозичення Україною окремих норм та юридичних конструкцій, які показали свою ефективність в інших державах, слідування практиці Європейського суду з прав людини, який є потужним інструментом уніфікації правопорядків європейських країн завдяки виробленню ним єдиних юридичних засобів захисту прав та основоположних свобод громадян різних країн, які мають різні правові системи і традиції.

У зв'язку з цим навіть в умовах фактичної відсутності доктрини естопель у вітчизняній юридичній науці законодавство містить цілу низку норм, які спричиняють аналогічну дію, тобто забезпечують розумну послідовність у діях учасників правовідносин та запобігають суперечливій поведінці.

Як відзначив Верховний Суд, добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення¹¹.

Добросовісною є, зокрема, послідовна поведінка особи, коли наступні дії відповідають розумним очікуванням інших осіб, які ґрунтуються на попередній поведінці або заявах такої особи. Тому різка безпідставна зміна лінії поведінки особи, що спричиняє шкоду правам та інтересам іншої особи, вважається недобросовісною.

У вітчизняному матеріальному праві даний принцип знайшов утілення, зокрема, в принципі мовчазної згоди, відповідно до якого в деяких передбачених законом випадках особа втрачає право заперечувати проти певної ситуації, якщо її попередня поведінка свідчить про те, що вона фактично погодилася з нею. Тобто особа своїми власними діями

⁷ Robertson A.J. The Reliance Basis of Estoppels by Conduct: A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of the Australian National University. March, 1998. P. 17.

⁸ Богданов Д.Е. Новеллы Гражданского кодекса РФ с позиции концепции добросовестной последовательности в действиях и заявлениях. *Законодательство и экономика*. 2016. № 2. С. 47.

⁹ Cartwright J. Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2006. December. Vol. 10.3. URL: <http://www.ejcl.org/103/art103-6.pdf>

¹⁰ Воднев А.Н. К вопросу о доктрине эстоппель в российском праве. *Вестник ТвГУ. Серия «Право»*. 2017. № 2. С. 70.

¹¹ Постанова Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 390/34/17, провадження № 61-22315сво18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81263995>

(які свідчать про фактичне погодження із ситуацією, прийняття її особою) або бездіяльністю (яка характеризується відсутністю протягом певного часу заперечень проти ситуації, що склалася) визнає правомірність такої ситуації, внаслідок чого втрачає можливість у подальшому заперечувати проти неї.

Дію принципу мовчазної згоди можна прослідкувати в нормах різних галузей українського законодавства (наприклад, ч. 3 ст. 205, ст. 764 ЦК України; ст. 39-1 КЗпП України; ст. 1, ч. 6 ст. 4-1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності») та судовій практиці (наприклад, судова практика свідчить про неможливість позичальника заперечувати проти збільшення банком ставки по кредиту, якщо він протягом певного часу здійснював платежі по кредиту у збільшеному розмірі, оскільки його фактичні дії свідчать про прийняття пропозиції банку про зміну умов договору¹²).

У цивільному процесі естопель застосовується як важливе правило про несприйняття судом заяв сторони, які суперечать її попередній поведінці (*allegans contraria non est audiendus* – суперечливі заяви не слід вислуховувати), тобто як один із засобів протидії недобросовісній поведінці учасників судового процесу.

Концепція недобросовісної процесуальної поведінки досконало розроблена в німецькій правовій доктрині. Так, у німецькій процесуальній науці прийнято виділяти чотири форми недобросовісної процесуальної поведінки: 1) недобросовісне створення вигідного процесуального становища (*rechtsmissbräuchliche Schaffen prozessualen Rechtslage*); 2) зловживання процесуальним повноваженням (*Missbrauch prozessualer Befugnisse*); 3) суперечлива поведінка (*widersprüchliche Verhalten*); 4) використання втраченого процесуального повноваження (*Verwirkung prozessuale Befugnisse*)¹³.

Заборона використання втраченого процесуального повноваження використовується й у практиці Європейського суду з прав людини (наприклад, у справах «Ніколова проти Болгарії» від 25.03.1999 р. та «Хохліч проти України» від 29 квітня 2003 р.).

Отже, вчення про так званій «процесуальний естопель» є складовою частиною більш загальної концепції протидії процесуальній недобросовісності учасників судового процесу.

Аналіз цивільного процесуального законодавства України дає підстави для висновку, що хоча загальної норми, яка б забороняла супе-

речливу поведінку учасників судового процесу, ЦПК України не містить, у багатьох випадках непослідовна, суперечлива поведінка учасників судового процесу спричиняє негативні наслідки для особи, яка її вчинила.

На думку Н. Загорняк, правовою основою застосування процесуального естопеля в Україні може бути застосування принципу змагальності з наданням суду інструктивних повноважень щодо роз'яснення сторонам їхніх прав та обов'язків, а також попередження про наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій у певних випадках¹⁴.

Взагалі, для судового процесу іманентно властива послідовність учинення процесуальних дій як важлива ознака цивільної процесуальної форми. Судовий процес побудований таким чином, що для кожної процесуальної дії відведено певний час (тобто вона може бути вчинена протягом певного строку на певному етапі процедури розгляду справи), і пропуск цього процесуального строку, як правило, спричиняє втрату права на її вчинення. Так, закон (або суд) установлює строки для подачі заяв по суті справи, подання доказів, заявлення відводів тощо. Порушення цих строків однією зі сторін (якщо суд належним чином не відреагував на це) фактично ставить сторони в нерівне становище, за якого одна зі сторін дотримується встановленого процесуального порядку, очікуючи аналогічної поведінки від іншої сторони, і тим самим ставить себе у більш невідне становище по відношенню до іншої сторони, яка відповідні правила порушує, отримуючи від цього несправедливу перевагу. Тобто сама цивільна процесуальна форма нерідко перешкоджає суперечливій поведінці учасників судового процесу.

Непослідовною (недобросовісною) поведінкою учасників судового процесу, яка може бути розцінена як порушення принципу заборони зловживання процесуальними правами, закріпленого в п. 11 ч. 3 ст. 2 ЦПК України, може бути, зокрема:

1) заявлення відводу судді після закінчення встановленого для цього строку за відсутності розумного виправдання (адже особа протягом певного часу не заперечувала проти розгляду справи даним суддею та вважала його участь у справі правомірною, а тому раптово, нічим не виправдана зміна ставлення особи до даного судді може розцінюватися як непослідовна (недобросовісна) поведінка учасника справи, а заявлення відводу – зловживанням цивільними процесуальними правами);

2) подання стороною судових доказів з порушенням встановленого строку (тим самим особа отримує несправедливу перевагу перед іншою стороною, яка подала свої докази вчасно та не мала змоги підготуватися до захисту з урахуванням нових

¹² Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають із кредитних правовідносин : Лист Верховного Суду України від 07.10.2010 р. URL: <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/f7b77ddb0b200007c22577f200512993?OpenDocument>

¹³ Аболонин В.О. Злоупотребление правом на иск в гражданском процессе Германии. Москва : Волтерс Клувер, 2009. С. 76 ; Ткачук А.О. Принцип добросовісності учасників цивільного судочинства та заборона зловживання цивільними процесуальними правами. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С. 98.

¹⁴ Загорняк Н. Естопель як ліки проти зловживання правом. *Юридична газета*. 2016. № 24-25. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/estoppel-yak-lik-proti-zlovzhivannya-pravom.html>

доказів). Сюди ж можна віднести й загальне правило про неприпустимість подання нових доказів до суду апеляційної інстанції. Непослідовність у даному випадку проявляється в раптовій зміні підходу особи до обґрунтування своєї правової позиції у справі;

3) аналогічно до п. 2 необхідно сприймати як суперечливу, недобросовісну поведінку зміну позовних вимог, здійснену позивачем після закінчення встановленого для цього строку.

Щодо наведених випадків суперечливої поведінки в цивільному процесуальному законодавстві встановлено запобіжники, що перешкоджають недобросовісним діям учасників судового процесу, які можуть призвести до порушення рівності сторін та затягуванню судового процесу, яке неминуче настане внаслідок вирівнювання ситуації судом.

Втім, класичний процесуальний естопель – це заборона стороні висувати заперечення проти обставин, які, судячи з її попередньої поведінки чи заяв, були нею визнані. Такі положення в цивільному процесуальному праві України також наявні.

Наприклад, сторона у цивільній справі не може висувати заперечення проти обставин, які були нею визнані, тобто безпідставно відмовитись від зробленого нею раніше в цьому процесі визнання певних обставин. Така відмова допускається лише у визначених законом випадках.

Нічим іншим як естопелем є положення ч. 2 ст. 378 ЦПК України, яке фактично не дозволяє учаснику справи посилається на непідсудність справи суду як підставу апеляційного оскарження судового рішення, якщо він без поважних причин не подавав відповідних заперечень у суді першої інстанції. Якщо спочатку особа визнавала за судом першої інстанції повноваження розглядати її справу і лише після програшу заявила в суді апеляційної інстанції про непідсудність даної справи суду, то наявність суперечливої поведінки в такому випадку не викликає сумніву.

Ще один приклад – це вироблене судовою практикою правове положення про неможливість сто-

рони посилається на пропуск строку позовної давності в суді апеляційної інстанції, якщо вона не зробила цього в суді першої інстанції (крім випадків, коли особа не була належним чином повідомлена про розгляд її справи судом, у зв'язку з чим не мала змоги вчасно цього зробити)¹⁵.

Висновки

1. Концепція заборони суперечливої поведінки учасників правовідносин як основна ідея принципу естопель поступово сприймається цивільним процесуальним законодавством України та судовою практикою, що можна вважати позитивним явищем, оскільки свідчить про поступове усвідомлення та більш глибоке розуміння суддями змісту принципу добросовісності та напрямів його практичного застосування.

2. Доктрина естопель натепер не знайшла належного поширення в юридичній науці та закріплення в цивільному процесуальному законодавстві України, а тому стверджувати про наявність естопеля в українському цивільному процесуальному праві передчасно.

3. Вітчизняне процесуальне право (як, утім, і матеріальне) не потребує запозичення естопелів з англійського прецедентного права, що мають казуїстичну природу та створені для вирішення окремих завдань правозастосування у common law. Водночас загальний принцип заборони суперечливої поведінки учасників правовідносин як основна ідея, покладена в основу практично кожного естопеля та є складником загальноправового принципу добросовісності, неодмінно повинна отримати законодавче закріплення як один із напрямів протидії процесуальній недобросовісності учасників судового процесу.

¹⁵ Постанова Верховного Суду України від 22.03.2017 р. у справі № 6-3063цс16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65860728>; Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17.04.2018 р. у справі № 200/11343/14-ц, провадження № 14-59цс18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963810>